

ONVERWACHT NEDERLAND

Alles is in het werk gesteld om ervoor te zorgen dat de informatie in dit boek bij het ter perse gaan zoveel mogelijk is bijgewerkt. Gegevens zoals telefoonnummers en websites zijn echter aan veranderingen onderhevig. De uitgever is niet aansprakelijk voor consequenties die voortvloeien uit het gebruik van dit boek.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 Auteurswet 1912, juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB, Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

Foto omslag: Konikpaarden in de Oostvaardersplassen

Foto halftitelpagina: Pier bij de Afsluitdijk

Foto titelpagina: Skyline Rotterdam bij nacht

Foto inhoudsopgave: Verdrongen Land van Saeftinghe

INHOUD

Voorwoord 7

Natuur en groen 8

Oostvaardersplassen
of de Hoge Veluwe..... 10

Maasheggen of Betuwe..... 14

Sonsbeek of Vondelpark..... 16

Bemelerberg of Vaalserberg..... 20

Laag Holland of Zuid-Limburg..... 24

Nationaal Bomenmuseum | Von Gimborn
Arboretum
of Botanische Tuinen Utrecht..... 26

's-Gravelandse buitenplaatsen
of Buitenplaatsen langs de Vecht..... 30

22 andere alternatieven
Natuur en groen..... 34

Water 36

De Linge of de Oosterschelde..... 38

Beemster of Zuidelijk Flevoland..... 42

De Tuut of Ir. D.F. Woudagemaal..... 46

Benedensas
of Zeesluizen van IJmuiden..... 50

De Hef of Erasmusbrug..... 52

Afsluitdijk of Oosterscheldekering..... 56

Grebbelinie
of Nieuwe Hollandse Waterlinie..... 60

22 andere alternatieven Water..... 64

Activiteiten en sporten 66

Hollands Venetiëtocht
of Elfstedentocht..... 68

Dam tot Damloop
of Marathon Rotterdam..... 72

Jabikspaad of Pieterpad..... 76

Nederlandse kustroute
of Zuiderzeeroute..... 80

22 andere alternatieven
Activiteiten en sporten..... 84

Steden en dorpen 86

Het minder bekende Amsterdam..... 88

Breda of Delft..... 92

Kampen of Zwolle..... 93

Het minder bekende Maastricht..... 94

Groningen of Leiden..... 98

Het minder bekende Rotterdam..... 100

Ravenstein of Naarden..... 104

Het minder bekende Utrecht..... 106

Warffum of Orvelte..... 110

's-Hertogenbosch of Den Haag..... 114

22 andere alternatieven
Steden en dorpen..... 116

Kust 118

Rottumeroog of Schiermonnikoog..... 120

Harlingen of Rotterdam..... 124

Wijk aan Zee
of Bloemendaal aan Zee..... 126

De Kerf of Boschplaat..... 130

Amsterdamse Waterleidingduinen
of Kennemerduinen..... 134

J.C.J. Van Speijk of Brandaris..... 138

22 andere alternatieven Kust..... 142

Festivals en tradities 144

Theaterfestival
Boulevard 's-Hertogenbosch
of Over het IJ Festival..... 146

Parkpop of Pinkpop..... 150

Suikerfeest of Sinterklaas..... 154

Inname van Den Briel
of Leids Ontzet..... 156

Carnaval Oeteldonk
of Vastelaovend Mestreech..... 160

22 andere alternatieven
Festivals en tradities..... 162

Architectuur en monumenten 164

Park Meerwijk
of Amsterdamse School..... 166

Groninger Veenkoloniën
of Zaanse Schans..... 170

Koninklijk Paleis Amsterdam
of Paleis het Loo..... 174

Nieuwe kerk Delft
of Nieuwe kerk Amsterdam..... 178

22 andere alternatieven
Architectuur en monumenten..... 182

Kunst en cultuur 184

Kleinere Amsterdamse musea
of Rijksmuseum..... 186

Film by the Sea
of Nederlands Film Festival..... 190

Discover Center Continium of Nemo..... 194

Mossselfestival Philippine
of Preuvenemint Maastricht..... 198

Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
of Stedelijk Museum Amsterdam..... 200

Beelden aan Zee
of Beeldentuin Kröller-Müller..... 204

22 andere alternatieven
Kunst en cultuur..... 206

Historische bezienswaardigheden 208

De Papeloze Kerk of Hunebed D27..... 210

Ezinge of Hegebeintum..... 214

Ulpia Noviomagus Batavorum
of Traiectum ad Mosam..... 216

Aduard of Ter Apel..... 220

Loevestein of Muiderslot..... 224

Allard Pierson Museum
of Rijksmuseum van Oudheden..... 228

22 andere alternatieven
Historische bezienswaardigheden..... 232

Geografisch register..... 234

Register..... 236

Dankbetuiging en fotoverantwoording 240

LAAG HOLLAND OF ZUID-LIMBURG

Laag Holland is Nederland op zijn laagst, Zuid-Limburg op zijn hoogst. Een groot contrast: weidse polders en rechte dijken tegenover groene heuvels en holle wegen

IN HET KORT

LIGGING

Tussen Amsterdam, Zaanstad, Alkmaar en Hoorn

TYPERING

Laag, lager, laagst

COÖRDINATEN

52° 26' 26" NB, 4° 56' 55" OL
(Bezoekerscentrum IJperveld)

Je ziet ze langs de snelweg staan: bruine borden met de naam en een illustratie van de karakteristieke elementen van het gebied waar je op dat moment doorheen rijdt. De borden markeren de twintig nationale landschappen die Nederland rijk is: gebieden met een unieke combinatie van natuur, cultuur en geschiedenis.

Nationaal landschap Laag Holland ligt tussen Amsterdam, Zaanstad, Alkmaar en Hoorn. Het bestaat uit een weids en leeg landschap van laaggelegen veenweiden, molens, ringdijken, lintdorpen en... heel veel water. De eerste ontginningen van het veengebied begonnen in de 10de eeuw vanaf de oude bochtige veenstroompjes. In de 17de eeuw werden de grote binnenmeren de Wijde Wormer, de Beemster, de Purmer en de Schermer drooggelegd. Deze laaggelegen droogmakerijen zijn meesterwerken van Hollandse ingenieurskunst. Ze kregen een rationele verkaveling langs meetkundige lijnen en grote boerderijen en luthoven – een groot contrast met de omringende 'oude' polders met houten huisjes en kleine kavels.

Laag Holland beleef je het best vanaf het water. Huur een fluisterbootje, een kano of een roei-boat en geniet van de rust en de natte natuur.

Het monumentale raadhuis van De Rijk uit 1630

Waterland, het gebied pal ten noorden van Amsterdam, is het uitgelezen gebied voor een tocht met een fluisterboot. Zo vaar je vanuit Broek in Waterland door een schitterend water- en vogelrijk natuurgebied. Of volg vanuit Wormer de Vaarroute Wormer door een weids, oer-Hollands landschap met een wirwar van slootjes, weilanden en rietkragen. Onderweg zie je watervogels als kemphanen, watersnippen en zomertalingen. Rietzangers, rietgorzen en kleine karekieten verschuilen zich in het riet. In Het Twiske vaar je door een labyrint van slootjes. Of stap op de fiets en volg de Pontjesroute in het Alkmaarder- en Uitgeestermeeergebied en laat je over het water zetten. Onderweg kom je maar liefst vijf pontjes tegen, waarvan je er twee zelf moet bedienen.

Jan Adriaansz. Leeghwater (1575-1650) was verantwoordelijk voor het ontwerp van de molens die de Beemster droogmaalden. Twee eeuwen voor de daadwerkelijke realisatie bedacht hij al het plan om het reusachtige Haarlemmermeer droog te leggen. Een man die zijn tijd dus ver vooruit was. In diverse musea in Schermer, De Beemster of Graft-De Rijk wordt ruim aandacht besteed aan het roemrijke verleden van deze bekende watermanager en de streek.

INFORMATIE & TIPS

Boetje varen

Op tal van plaatsen kun je een kano, roei- of fluisterboot huren. Let gewoon op de borden langs de weg met 'Roeiboten en kano's de huur'. Voor de kanoroute Jisper- en Wormerveld huur je een kano bij De Poelboerderij. Veerdijk 106, Wormer, 075 621 9100, www.poelboerderij.nl. De fluisterboot voor de tocht door Waterland huur je bij Kano & Electroboot Waterland. Drs. J. van Disweg 4, Broek in Waterland, 020 403 3209, www.waterlandrecreatie.nl

Neem het pontje
Schipper mag ik overvaren?
Geen probleem, want je draait zelf aan de lier die het pontje naar de overkant trekt. De

Pontjesroute begint en eindigt in Castricum bij het NS-station, maar je kunt natuurlijk ook op een andere plek starten. Volg vanaf het station de knooppunten 22-21-20-24-84-87-pontveer-88-89-pontveer-59-pontveer-60-61-62-58-57-56-pontveer-55-54-19-18-17-21-22. www.twiske-waterland.nl

Het Twiske

Het Twiske is een uitgestrekt recreatiegebied dat bestaat uit een grote plas die is ontstaan door het afgraven van zand voor de Coentunnel. www.twiske-waterland.nl

Website

www.laagholland.com

Vakwerk in Zuid-Limburg

TOCH NAAR ZUID-LIMBURG?

HEUVELLAND Het Zuid-Limburgse landschap bestaat uit heuvels, holle wegen, houtwallen, hellingbossen en kleine dorpen met traditionele vakwerkhuisen. De heuvels zijn in werkelijkheid plateaus die door uitgesletten dalen van elkaar worden gescheiden. Zo hebben de Maas, de Geul, de Gulp en de Geleenbeek zich een weg door het Heuvelland gebaan. Deze landschappelijke opbouw geeft een grote afwisseling tussen de weidse, open plateaus en de intieme, besloten dalen.

STEENKOOL, MERGEL EN VUURSTEEN Ook geologisch gezien is Zuid-Limburg een bijzonder stukje Nederland. In het Heuvelland komen 275 miljoen jaar oude gesteenten uit het Carboontijdperk en 75 miljoen jaar oude krijtgesteenten aan de oppervlakte. Uit de dieper gelegen carbonlagen werd steenkool gedolven en uit de Sint-Pietersberg en andere open groeven werd kalksteen (mergel) gewonnen. Dankzij de aanwezigheid van dichte bossen, vruchtbare lössgronden en vuursteen voor het vervaardigen van gebruiksvoorwerpen vestigden zich al vroeg mensen in Zuid-Limburg. De neanderthalers, de eerste bewoners, waren jagers en verzamelaars die van vuursteen werktuigen maakten. Vanaf 2000 v.C. vestigden de eerste boeren zich permanent in de dalen.

WEBSITE www.natuurparkenlimburg.nl/nl/zuid-limburg

GROTE FOTO Karakteristiek plaatje in het waterrijke gebied van Laag Holland **ONDER (v.l.n.r.)** Veenweiden in de Beemster; de haven van Volendam; groen geschilderde houten huizen

DRIE ANDERE ALTERNATIEVEN VOOR ZUID-LIMBURG

NOORDELIJKE FRIESE WOUDEN Een bijzonder nationaal landschap door de lange smalle percelen met een karakteristieke lengte-breedteverhouding, die worden begrensd door dijkwallen en elzensingels. Deze 'dykswâlden', die beplant zijn met eiken, lijsterbessen, elzen, mei- en sleedoorns, geven het landschap een intiem karakter.

NATIONAAL PARK DE SALLANDSE HEUVELRUG, OVERIJSEL De Hellendoornse Berg, de Haarlerberg, de Holterberg en de Koningsbelt bieden fraaie vergezichten over de zacht golvende heidevelden en de uitgestrekte bossen. Het korhoen voelt zich thuis op de heidevelden en is het symbool van de Sallandse Heuvelrug.

WEST ZEEUWS-VLAANDEREN, ZEELAND De dubbele bomenrijen langs de vele dijken en de karakteristieke Zeeuwse boerenschuren – zwart geteerd met witte randen ter markering van deuren en ramen – doorbreken de eenvormigheid van het polderlandschap. Het krekenselsel is kenmerkend voor West Zeeuws-Vlaanderen.

Sculptuur *Planets in my head* over de complexe Afrikaans-Europese geschiedenis

TROPENMUSEUM JUNIOR

IN HET KORT

LIGGING

Het Tropenmuseum Junior is onderdeel van het Tropenmuseum in Amsterdam

AANTAL BEZOEKERS
182.000

COÖRDINATEN
52° 21' 45" NB, 4° 55' 16" OL

In het Tropenmuseum Junior – uitgeroepen tot beste kindermuseum ter wereld – ontdekken kinderen van 6 tot en met 13 jaar de culturen van over de hele wereld. In de afgelopen 35 jaar organiseerde het museum onder andere de kindertentoonstellingen 'De Qi (spreek uit: tsjie) van China', 'Ster in Stad' (Bombay) en 'Paradijs & Co'. Het is het oudste kindermuseum van Nederland en bestond in 2015 40 jaar. Kinderen kunnen altijd actief deelnemen aan de tentoonstellingen en alle zintuigen worden geprikkeld.

Informatie & tips

Bezoeken Kinderen maken in het 'grote' Tropenmuseum met behulp van het boek *De Wereldboom* kennis met leeftijdgenoten over de hele wereld. Linnaeusstraat 2, Amsterdam, 020 568 8300, www.tropenmuseum.nl en www.tropenmuseumjunior.nl

Extra In het Tropenmuseum brengen verhalen, kunstwerken en voorwerpen uiteenlopende culturen tot leven. Naast de vaste collectie zijn er interessante tentoonstellingen.

Website www.iamsterdam.com

De klassieke Ovale Zaal is het centrum van het Teylers Museum

TEYLERS MUSEUM

IN HET KORT

LIGGING

Het museum ligt aan de Spaarne op ca. 15 min. lopen van NS-station Haarlem

AANTAL BEZOEKERS
124.000

COÖRDINATEN
52° 22' 49" NB, 4° 38' 25" OL

Teylers Museum, het oudste en eerbiedwaardigste museum van Nederland, is een waar paradijs voor kinderen. Het is alsof je door een encyclopedie wandelt: je ziet fantastische natuurkundige apparaten, fossielen van verdwenen diersoorten, bijzondere munten en penningen, en schilderijen en tekeningen van beroemde Italiaanse en Hollandse meesters. Kortom, je gaat terug in de tijd. Keizer Napoleon, de ontdekkingsreiziger Alexander van Humboldt en Nobelprijswinnaar Albert Einstein gingen je voor met een bezoek en ook zij keken hun ogen uit. De Ovale Zaal, de trots van het museum, was destijds en is nog steeds imposant.

Informatie & tips

Bezoeken Tijdens schoolvakanties kunnen kinderen zelf experimenten met geluid, licht, kracht en elektriciteit uitvoeren in het Lab. Spaarne 16, Haarlem, 023 516 0960, www.teylersmuseum.nl

Extra Het museum dankt zijn naam aan Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778), een zakenman die zijn vermogen naliet aan een stichting waaruit het museum is voortgekomen.

Website www.haarlemmarketing.nl

Strips aan de wand van het Stripmuseum in Groningen

HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM

IN HET KORT

LIGGING

Het Stripmuseum ligt aan de Westerhaven in Groningen op 10 min. lopen van het Hoofdstation

AANTAL BEZOEKERS
40.000

COÖRDINATEN
53° 12' 54" NB, 6° 33' 24" OL

In het Nederlands Stripmuseum ontmoet je al je favoriete striphelden van toen en nu: Suske en Wiske, Agent 327, Kuifje, Olivier B. Bommel en natuurlijk Donald Duck. Of vergaap je aan de manga's, de strips uit Japan. Ervaar hoe een stripteekenaar tekent op het Atelierplein, ontdek de geschiedenis van de strip in Voorlopers of verdwaal tussen de stripverhalen in het Doolhof. In de Carrousel ga je op avontuur met Jan, Jans en de kinderen. Met de inspiratie die je hebt opgedaan bij het bezoek aan het museum, kun je zelf aan de slag. Tijdens een workshop verzin en teken je zo je eigen stripverhaal.

Informatie & tips

Bezoeken Op het Atelierplein neem je een kijkje achter de schermen. Hoe maakt een stripteekenaar zijn strips? Westerhaven 71, Groningen, 050 317 8470, www.stripmuseum.nl

Extra Bekijk Groningen eens van een andere kant. Met een stadsvondraaf kijk je heel anders tegen de stad aan. Afvaart aan de Stationsweg bij het Groninger Museum. www.rondvaartbedrijfcool.nl

Website www.tourisme.groningen.nl

Een historische brandweervagen voor het Brandweermuseum

BRANDWEERMUSEUM

IN HET KORT

LIGGING

In de (voormalige) Hofschool in Borculo in de Achterhoek

AANTAL BEZOEKERS
6500

COÖRDINATEN
52° 5' 53" NB, 6° 31' 28" OL

Welk jongetje wil nou geen brandweerman worden? Het Brandweermuseum bezit een unieke verzameling van zaken die in het verleden bij brandbestrijding werden gebruikt. Wandel langs emmerspuiten, een pomp gebouwd op een kruiwagen, verschillende handbediende pompen, een fraaie stoomspuit en diverse pompen aangedreven door benzine- of dieselmotoren. De pronkstukken van het museum zijn twee nostalgische brandweervagens: de Ahrens Fox uit 1927 en een Seagrave uit 1917. Beide zijn rijvaardig. Natuurlijk zijn er ook ladder- en manschappenwagens, waaronder een grote Mercedes uit de jaren dertig van de vorige eeuw.

Informatie & tips

Bezoeken Met een van de oude brandweerauto's kan een rondrit worden gemaakt die aansluit op een rondvaart met een oude vrachtboot. Hofstraat 5, Borculo, 0545 271 966, www.brandweermuseumborculo.nl

Extra Op 10 augustus 1925 werden het Gelderse Borculo en omgeving getroffen door een cycloon. In het Stormrampenmuseum (onderdeel van het Brandweermuseum) krijg je een beeld van de aangerichte ravage.

Website www.vvhartjeachterhoek.nl

Geniet van de mooiste treinen in de werkplaats in het Spoorwegmuseum

SPOORWEGMUSEUM

IN HET KORT

LIGGING

Het Spoorwegmuseum is gevestigd in het Maliebaanstation in Utrecht-Oost

AANTAL BEZOEKERS
315.000

COÖRDINATEN
52° 5' 14" NB, 5° 7' 53" OL

In het 19de-eeuwse Maliebaanstation maak je een reis door de geschiedenis van de spoorwegen. De reis start in De Grote Ontdekking. Je daalt af naar het jaar 1800 toen de eerste stoommachine werd ontdekt, en je komt ook in oog te staan met De Arend, de eerste stoomlocomotief in Nederland. In het theater van Droomreizen reis je met de Oriënt Express van Parijs naar Istanbul en in Stalen Monsters maak je een adembenemende rit. De oude locomotieven, wagons en rijtuigen staan te pronken in de Werkplaats. Het Werktrein op het buitenterrein biedt een kijkje achter de schermen van een spoorwegemplacement door de stoomjaren heen.

Informatie & tips

Bezoeken Op de museumdagen rijdt er eenmaal per uur een pendeltrein tussen Utrecht Centraal en het Maliebaanstation. Maliebaanstation, Utrecht, 030 230 6206, www.spoorwegmuseum.nl

Extra In voorjaar en zomer maakt 'De Arend' een rit over het speciale breedspoor (1945 mm). Het is niet de echte Arend maar een replica van de eerste stoomlocomotief die in Nederland reed.

Website www.bezoek-utrecht.nl

Het Natuurtheater toont de enorme verscheidenheid aan leven

NATURALIS BIODIVERSITY CENTER

IN HET KORT

LIGGING

Het museum ligt op 10 min. lopen van station Leiden Centraal

AANTAL BEZOEKERS
273.000

COÖRDINATEN
52° 9' 54" NB, +4° 28' 31" OL

Meer dan tienduizend opgezette dieren, planten, stenen en fossielen uit de hele wereld vertellen het verhaal van de natuur. Aan de hand van de exposities ontdek je hoe het leven op aarde een samenhangend geheel vormt. In het Natuurtheater van Naturalis vergaap je je aan de enorme diversiteit van de natuur van nu. In de Oerparade sta je oog in oog met het leven van vroeger, zoals de 12 m hoge Camarasaurus. Van reuzenkraak tot mammoet en van vogelbekdier tot dinosaurus: in Naturalis kijk je je ogen uit.

Informatie & tips

Bezoeken Kinderen kunnen met Kees de museumkat de griezeligste griezels en de aibaarste schatjes van het dierenrijk onderzoeken. Het spel is verkrijgbaar bij de kassa. Darwinweg 2, Leiden, 071 568 7600, www.naturalis.nl

Extra Naturalis organiseert elke maand op een woensdagmiddag het Natuur op Spreekuur. Iedereen is dan welkom met vondsten uit de natuur.

Website www.naturalis.nl

BOVEN De Achelse Kluis met de ingang van het gastenverblijf
RECHTS De bewoners van het Eindhoven Museum nemen de bezoekers mee terug in de tijd

DE ACHELSE KLUIS, HAMONT-ACHEL (B) De St.-Benedictusabdij, beter bekend als de 'Achelse Kluis', ligt op de grens van Brabant en (Belgisch) Limburg. In 1686 vestigden zich hier een groep kluisenaars. Het klooster werd in 1845 aangekocht door de trappisten van Westmalle. Na de Tweede Wereldoorlog werd gestart met de bouw van een nieuwe abdij waarvan slechts twee van de vier geplande vleugels werden gerealiseerd. Sinds 1998 wordt er weer onder toezicht oog van een broeder-brouweester authentiek trappistenbier gebrouwen. www.achelsekluis.org

EVERSHAM, EINDHOVEN (NB) Eversham is een reconstructie van een prehistorisch dorpje uit de IJzertijd (800-50 v.C.) in het erfgoedpark van het Eindhoven Museum. In het park staat de Schapenboerderij, een reconstructie van een boerderij uit ongeveer 500 v.C. die werd blootgelegd in Oss-Ussen. Tijdens weekenden en schoolvakanties komt het museum tot leven en nemen de bewoners van Eversham je mee terug in de tijd. Ervaar hoe de dorpsbewoners destijds leefden, welke kleding ze droegen en wat voor werk ze deden, en luister naar hun verhalen. www.prehistorischdorp.nl

ABDIJ ROLDUC, KERKRADE (LB) In het Wormdal, vlak bij de Duitse grens, ligt de voormalige abdij Rolduc, het grootste kloostercomplex van Nederland. De Fransen gaven het klooster de naam Rode-le-Duc, wat later Rolduc werd. In 1104 bouwde Ailbertus van Antoing een kapel waar hij als kluisenaar wilde leven. Na zijn dood verrees op deze plek een abdij. De in romaanse stijl gebouwde abdijkerk vormt het hart van het complex. In de Tachtigjarige Oorlog ging de abdij driemaal in vlammen op. Met de komst van de Fransen in 1797 werd de abdij opgeheven. Bezoek ook de prachtige abdijsbibliotheek. www.rolduc.com

BOVEN De Leidse Burcht ligt op een kunstmatige heuvel in de binnenstad
LINKS De rococabibliotheek van abdij Rolduc is te bezichtigen

LEIDSE BURCHT, LEIDEN (ZH) De Leidse burcht is een van de markantste punten van de stad. Een steile trap leidt naar de burcht, een mooi voorbeeld van een motte, een kasteel op een kunstmatige heuvel. Over het ontstaan van de burcht is niet veel bekend. De huidige burcht dateert van de 12de eeuw en werd namens de graaf van Holland beheerd door een burggraaf. In de 17de eeuw verkochten de toenmalige burggraven de burcht uit geldgebrek en sindsdien dient hij voornamelijk als stadspark. www.visitleiden.nl

RUÏNE VAN BATENBURG, BATENBURG (GD) Een steen, die ooit boven de poort was ingemetseld, vermeldde dat Batenburg in 327 n.C. zou zijn gebouwd op de resten van een Romeinse tempel. De geschiedenis van de huidige ruïne Batenburg gaat terug tot het midden van de 12de eeuw. Aanvankelijk bestond Batenburg uit een vierkante tufstenen toren op een motte, een met de hand opgeworpen heuvel. Het kasteel ging verloren door een brand die Franse troepen in 1794 stichtten. De resterende muren en torens zijn gedurende de 19de eeuw steeds verder in verval geraakt en bieden nu een romantische aanblik.

TERPDORP EE (FR) Omdat het dorp op een redelijk ongeschonden terp ligt, kreeg Ee het predicaat 'beschermd dorpsgezicht'. De Omgong, het voetpad rond het kerkhof, is prachtig bewaard gebleven. In de 13de-eeuwse kerk bevinden zich negen beschilderde rouwborden. It Braakhok is een klein vlasmuseum. Daar ontdek je de betekenis van termen als repelen, roten, braken, zwingelen en hekelen. www.dorp-ee.nl

ROMEINSE TEMPEL, ELST (GD) Bij de Slag om Arnhem in 1944 werd de Nh-kerk van Elst grotendeel verwoest. Archeologisch onderzoek toonde de restanten aan van twee Gallo-Romeinse tempels uit de 1ste eeuw n.C. De tempel was 11,5 bij 8,5 m groot en werd later op bevel van keizer Trajanus (53-117) vervangen door een groter exemplaar van 31 bij 23 m. Het was een van de grootste Gallo-Romeinse tempels ten noorden van de Alpen. Later kwam bij de aanleg van een nieuwbouwwijk een derde tempel boven de grond. De vondsten worden tentoongesteld in het Kerkmuseum onder de Grote Kerk. www.pg-elst.nl

ZEEUWS MUSEUM, MIDDELBURG (ZL) De moderne glazen entree van het Zeeuws Museum trekt je als het ware naar binnen. Begin het bezoek op de bovenste verdieping waar vreemde objecten uit de overzeese gebieden een plek hebben gevonden in grote houten scheepskratten. De Zeeuwen namen deze prachtige curiositeiten en voorwerpen mee van hun verre reizen. Maar het hoogtepunt van het museum is de donkere zaal met de beroemde Zeeuwse tapijten. De zes tapijten vertellen het verhaal van het heldhaftige aandeel van de Zeeuwen in de strijd tegen de Spanjaarden tijdens de Tachtigjarige Oorlog. www.zeeuwsmuseum.nl

KASTEELRUÏNE, VALKENBURG AAN DE GEUL (LB) De indrukwekkende kasteelruïne op de top van de Heunsberg torent fier boven het stadje uit. De brokstukken zijn de schamele restanten van de enige hoogteburcht van Nederland. Na een fikse klim loop je tussen de restanten van de muren en krijg je het gevoel dat je een kasteel in Frankrijk bezoekt. Onder het kasteel ligt de Fluweelengrot. www.kasteelvalkenburg.nl

VEENPARK, BARGER-COMPASCUUM (DR) Het Veenpark is een openluchtmuseum rond het thema veen in een oude veenkolonie. Hier beleef je de geschiedenis van het veen en het dagelijks leven van de mensen die op en rond het veen woonden. Er is een veendorp nagebouwd, compleet met kerk, café, school, molen, bakkerij en smederij. Een film toont de geschiedenis van de veenarbeid. www.veenpark.nl

DE STRUBBEN EN HET KNIPHORSTBOS, ANLOO-SCHIPBORG (DR) Dit Drentse natuurgebied is het eerste archeologische reservaat van Nederland. Er zijn sporen van bewoning van ver voor onze jaartelling gevonden. In het terrein liggen 42 archeologisch waardevolle plaatsen, waaronder vier hunebedden, grafheuvels, sporen van prehistorische jachtkampen, akkers, karrensporen en wegen.

WALBURG GREBBEBERG, RHENEN (UT) De Grebbeberg heeft een zeer strategische ligging. Een tastbaar bewijs hiervan is de ringwal (burcht) uit de vroege middeleeuwen. Dit verdedigingswerk uit de 7de eeuw bestaat uit een halfrond terrein omgeven door twee aarden wallen. Tussen de wallen ligt een droge gracht. Een stalen poort doorsnijdt de binnenste omwalling. www.utrechtslandschap.nl

KASTEEL DOORNENBURG, DOORNENBURG (GD) Al in de 9de eeuw stond er een versterkt huis op de plek waar de Rijn zich splitst in de Waal en het Pannerdens Kanaal. Hieruit ontstond in de 13de eeuw een bescheiden kasteel, dat in de loop der eeuwen steeds werd uitgebreid met een voorburcht (15de eeuw) die met een houten brug is verbonden met het kasteel. In 1968 werd hier de televisieserie *Floris* met een jonge Rutger Hauer opgenomen. www.kasteeldoornenburg.nl

STIFT, WEERSELO (OV) Het middeleeuwse kloostercomplex ging als gevolg van een brand in 1523 verloren. Toch is de besloten sfeer van het stift – een klooster voor ongehuwde adellijke dames – behouden gebleven door herstel en latere nieuwbouw van de stiftsgebouwen rondom de kloosterhof. Loop het Stiftskerkje binnen en bewonder het prachtige romaanse doopvont uit circa 1200. www.hetstift.nl

MUSEON, DEN HAAG (ZH) Vier Romeinse mijlpalen vormen het pronkstuk van het Haagse Museon. De vier palen wezen de reizigers de weg naar Forum Hadriani, nu Voorburg, destijds een belangrijke Romeinse stad. Maar er zijn meer vondsten te zien, zoals het Romeinse paard van Ockenburgh en Romeinse gebruiksvoorwerpen. Verder ontdek je wapenrustingen, aardewerk, munten en mantelspelden. www.museon.nl

UNIASTATE, BEARS (FR) De Uniastate verrijst als een luchtspiegeling achter het 15de-eeuwse poortgebouw. De eens zo fraaie state van de familie Unia, gebouwd tussen 1515 en 1525, werd rond 1756 gesloopt. Nu staat er een opvallende reconstructie in de vorm van een stalen frame. De 12 m hoge toren biedt een prachtig uitzicht over de omgeving. In de kerk is een bezoekerscentrum. www.uniastatebears.nl

MUMMIES, WIEUWERD (FR) In 1765 werd bij werkzaamheden in de dorpskerk de toegangsdeur tot een kelder ontdekt. De timmerlieden deden een bizarre ontdekking. Ze troffen elf kisten aan met daarin gemummificeerde doden. Zeker is dat de kelder in 1609 is gebouwd, maar wie de elf – inmiddels nog vier, de rest is verdwenen – overledenen zijn, is tot nu toe altijd een raadsel gebleven. www.britswert.nl

PLOMPE TOREN, BURGH-HAAMSTEDEN (ZL) 'Westenschouwen zal vergaan alleen de toren zal blijven staan.' De Plompe Toren langs de Oosterscheldedijk behoorde aan de kerk van het verdronken dorpje Koudekerke. Toen het dorp in de golven ten onder was gegaan, sloopte men in 1583 de kerk. Achter de dijk ligt de Koudekerkse inlaag waar in de middeleeuwen klei werd gewonnen. www.plompetoren.nl

KUINDERBURCHT, KUINRE (OV) De ronde burcht van Kuinre staat op een lage heuvel, die rond 1100 hoger moet zijn geweest. Door het opdringerige water van de Zuiderzee werd de burcht rond 1350 verlaten. Bij de drooglegging van de Noordoostpolder vielen de fundamenten droog. Met behulp van paaltjes werd de oorspronkelijke fundering zichtbaar gemaakt. Ook werden een poortgebouw en waterput gereconstrueerd.

FIBULA VAN DORESTAD, WIJK BIJ DUURSTEDEN (UT) Fibula van Dorestad is een schitterende gouden broche uit de 8ste eeuw die in 1969 werd gevonden in een waterput. De broche is ingelegd met verschillende edelstenen. Het origineel kun je zien in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden; in Museum Dorestad in Wijk bij Duurstede ligt een replica te pronken. www.museumdorestad.nl

BRITTENBURG, KATWIJK (ZH) De restanten van het westelijkste grensfort van de Limes, Lugdunum Batavorum, liggen tegenwoordig in zee bij Katwijk. Over Brittenburg hangt een waas van mysterie. Heeft Brittenburg echt bestaan of is het een luchtkasteel? In de 16de en 17de eeuw kwamen restanten van de Brittenburg af en toe tevoorschijn. Op de plek in zee waar Brittenburg zou moeten liggen, is echter niets te zien.

NOORDSE VELD, ZEIJEN (DR) Het Noordse Veld is behalve een waardevol natuurterrein ook een rijke archeologische vindplaats. De walletjes van de celtic fields zijn nog zichtbaar. Daartussen bevinden zich meer dan honderd grafheuvels uit vooral de bronstijd. De 'Negen Barges', een groep kleine heuvels, zijn gerestaureerd. Helaas zijn veel grafheuvels verdwenen door de aanleg van een schijnvliegveld.